

EGYHÁZI BESZÉD.

Harangszenteléskor.

(Tordán, 1888. július 15.)

Alapige: Zsolt. 84.

Ha ajtónkon illemesen kopogtat egy vendég, s a társadalom e fogásával jelenti és mintegy kéri a bebocsátást, miután elhangzott ez a szó: „szabad“ és ő bejött, s minket köszöntött s mi őt, a mint illik, nyájasan fogadtuk, a már ugyyszólva ismertté vált vendéget bemutatjuk az esetleg ott levő körnek, s ajánljuk jelenlevő barátainknak és ismerősinknek. Ugy képzelem, t. gy., hogy éppen így vagyunk mi e pillanatban . . . Egy új vendég van ott künn, vagy helyesebben ott fenn, a toronyban, s mi ezt az új vendéget e pillanatban éppen be akarjuk mutatni itt lévő barátainknak és atyáinkfiainak. Már néhány napja, hogy közénk beérkezett, s e nap lett kitűzve, hogy ezt az ércnyelvű barátunkat bemutassuk, vagyis egyházunk előjárósága e napot jelölte ki, hogy egy hitbuzgóság által ajándékozott harangot, a mint közönségesen mondani szokták, felszenteljünk. De hát hogyan? kérditek talán sokan, hát lehetséges az, hogy az unitáriusok, kiknél az okosságot mintegy maga mellé vette és trónjába ültette a kijelentés, kiknek hite szerint az Isten lelkétől vezetett szentírások az okossággal mintegy összeölkezve, vagy karonfogva viszik előre a tökély és üdv utain emberi nemünket. Hát kell-e akkor templomot, sőt éppen harangot szentelni, mikor éppen az apostol szerint világos, hogy az Isten nem lakozik kézzel csinált templomokban, s Jézus szerint az Isten lélek, s őt lélekből és igazságból kell imádni? Hát kell-e külsőségekkel, vallásos szokásokkal foglalkoznunk, midőn tudjuk, hogy Jézus szakadatlan harcot folytatott a farizeusokkal, a képmutatókkal, kik csupán külsőségekkel ámitották a világot? Ha ő maga félrevonult és úgy imádkozott, ha ő az imádkozni akarót magányba és rejtekházába utasította, hogy imádkozzék, kell-e nekünk akkor templom, s kellene-e azok, melyek ma ennek járulécai és kiegészítő részei, s kell-e ezeket, mint mondani szokás, még fel is szentelni? Mely felszentelésről megjegyzem, hogy ez nem

egyéb, mint bemutatása annak, hogy az a tárgy, a mi kérdés alatt áll, a vallásos eljárásnak a szokás által szükségessé vált egyik tényezője s csak annyit jelez, hogy felhívja, vagy figyelmezteti az embert, hogy a lelkiekkel is foglalkozzék s így a lelket felemelkedni, s mintegy Istenhez felszárnyalni segíti.

Mert végtére is a dolog úgy áll, szeretett ai, hogy sem a csupa érzés nem teszi az embert, sem a lélek érzés nélkül nem működhetik; a vallásnak is bizonyos pontig külsőségekre, mint a léleknek az érzékekre szüksége nagyon. Nem vitatom, koránt se akarom elvitatni az ész fölényét, az értelem felsőbbségét a szíven, az érzelmeken: de akárhányszor igaza van hazánk egy nagy írójának, ki anyja emlékirataiból azt idézi, hogy: ne hidj az igazságnak, melynek szived ellene mond. A való ott áll ai, hogy ne engedjük magunkat a csupa érzékiek által elragadtatni; lélek és szív, ész és érzelem legyenek együtt, csak hogy a szív a lelket, ész a szívet egészen el ne nyomja soha, nehogy a vallás szolgát neveljen az emberből, vagy ellenkezőleg a rideg ész a szívilágama nemes forrásait bedugja, melyek folyamokká válva boldogságunk hajóját egészen az örök élet kikötőjéig ringathatják... S ha vallás dolgában a világ előtt csak annyit érünk, a mennyit mutathatunk, ha lelkünk közvetítő és szükséges kellékei közé tartozik a külső: valljuk be, hogy midőn istentiszteletre gyűlünk össze, jól esik lelkünknek, ha megszólalnak harangjaink, ha buzgóságunkhoz méltó templomban borulhatunk le, hogy imádkozzunk; jól esik, ha műértő énekvezér vezet éneklésünket, ha művészileg játszik az orgona; jól esik, ha egy jó ajku pap szájából hallgatjuk az igét. Elődeink kevése, csak a legszükségesebbekre szállították le vallásos szokásainkat, s ezt a keveset a szentség leplével vontá be a kegyelet, tiszteltté tette az emlékezet. Azt mondom, ezt a keveset tartsuk meg, s rideg okoskodásunk által ne tegyük olyanná vallásunkat, mint a milyen egy rideg szent, melyet durva kezek meztelenre vetkőztettek. A benső istentisztelet mellé szükséges bizonyos külső, melynek eljársai között a lélek a hit szárnyaira keljen, hogy lelkünkben az égi ihletű dal kitörjön s a prófétával együtt énekeljük: mely igen szerelme t e s e k, stb.

És hogy a mondottakról még jobban meggyőződünk, ne ejtsük el a gondolatok fonálát, hanem folytassuk azt tovább is.

Míg a meny kapuin kívül vagyunk, addig minden dolgunkban és foglalkozásainkban a külsőkre is figyelmet kell fordítanunk. A

16-ik száz a vallást, ennek szertartásait, mint szintén a papság egy részét is visszavitte az eredeti egyszerűsége; és a hitujítás a külsőkből és szertartásokból, látványokból sokat eltörölt, inkább akart a lélekre, az értelemre hatni, s erre akkor a vitatkozások harczában, az elszakadás válságos napjaiban lelki szükség volt. De azután, hogy a harczok lángja némileg lecsillapult, többször emelkedtek fel hangos szavak, mutatkoztak fellépések, sürgetvén, hogy a szépművészetek, különösen a zene, művé-zi ének, s diszitmények az egyházban a vallási szertartások emelésére, a lélek eszméleteinek felköltésére helyet foglalhassanak. A népek forradalmai, a nemzetek küzdelmei, a harczok szerencséje és többféle események — hogy ne említsem a 30 éves háborut, a francziák világot változtató forradalmait — mint sok egyebekbe, ugy ide is beleszólottak; bár a külsőkre nézve semmi szabály általánosan el nem fogadtatott, az eszme megmaradt, s ennek kivitelét egy nagy hatalom, a lassan, de szakadatlanul munkáló idő vette át; s ugy látszik az eszmének diadalt szerzett, mert ugy vagyon az, hogy az istentisztelet emelésére ma pártfogolják és mivelik a szép éneket, ma orgonakisérettel éneklünk, több csin, több külső szépség vétetik igénybe az istentiszteletnél, mint régen. De hát miért is mondanók azt, hogy mi vallás dolgában ezek benyomásainak nem engedünk, engedni nem akarunk, midőn lelkünknek és hitünknek erre szüksége vagyon? Miért akarnók meghazudolni a történetet? Hiszen mikor a vallási pártdüh, vagy zsarnokhatalom elvette a templomot — azt hiszem, nem kell időt s eseteket neveznem, mert valóban volt oly idő, melyet méltán rablás és kifosztás idejének nevezhetünk — elvette, mondom, a templomot, vagy ellenség dulta, égette fel, vagy rombolta le, a megmaradt kicsiny sereg, mint a felforgatott hangyaboly, összefutott, összetartott, s közérővel új házat épített, s ezt a lehetőségig kiszépitette, hogy mint Szt.-Dávid mondja: annak dolgain szive györködjék. Ugy-e, az Isten lélek, s e föld és e világ, melyben vagyunk, test, s így külső, s mégis midőn az Isten ezt teremtette, Mózes szerint, ebben gyönyörködött, látá azt, hogy ez szép vala. Minden külső nélkül vallásoskodni oly nehéz lenne, mint a vakkal, ki ezt a világot soha nem látta, a természet igéző szépségeit elevenen és forrón éreztetni akarni. Szükség, igaz a vallásnak — s ezt jegyezzük és tartsuk meg jól — szükség, mindig többet hatni a lélekre; de ugy tapasztaljuk, hogy ha meg akarjuk nyerni a lelket, előbb is felkeltjük a képzelődést, azután megnyerjük a szívet, s így lesz a lélek s így lehet az ember is miénk; csak ott legyünk óva-

tosok, nehogy csupán az érzésnél maradvá, az emberben csak egy érzéki anyagot nyerjünk.

És ennyit csakis általánosan akartam a vallásbeli külsőségek szükséges voltáról mondani, de részleteiben, sorsunk viszonyaira térve át, még szükségesebbeknek tartom azokat. Ha csak boldogok lennénk, s a szerencsétlenségek ne ontanának oly sokszor könnyeket szemeinkből, s a veszteségek ne döntenék meg testünk és lelkünk erejét; — kellene csak szüntelenül boldog óránk s szerencsénk emlékeit fűzőgetni, mind másképp lenne és lehetne; de ha ez élet olyan, hogy az ember büntudatlanul is, egy pillanatban, — mintha szerencsejátékos lenne — sokszor egy percz alatt mindenit elveszitheti; hát már ezért ne legyen-e részecskéje a Sionban, s a veszített kebel ne mondhassa-e el: e házban nekem is részem van, itt én is imádkozhatom? Ha ez élet olyan, hogy az ártatlant is kesergetik az üldözések: hát egy ker. ember annyira szerencsétlen legyen-e, hogy ne legyen menedéke az urnak templomában, mikor még régen a nem keresztényeknek is volt olyan templomuk, melynek oltárától a menekültet nem volt szabad elhurcolni? Lám a költő ha kihalni lát jogot és szabadságot, veszni hazát és nemzetet, egy dalban legalább megsiratja ezeket: oh hát egy kereszténynek ne legyen-e annyi vigasztalása, hogy ha pusztulni látja az erényt, kivesszi az erkölcsöt, legalább hitfeleivel együtt reménykedve énekelje: megáll az Istennek ígéje s Jeremiással kérje hogy az Úr ne vesse meg az ő oltárait?! A tanult és bölcs még vigasztalódhatik talán templom nélkül is, mert ő olvashatja a természet szent könyvét, neki mint egy vándortárs ismerően int a magasból a bujdosó csillag, hozzá őszintén simul a meghajló fűszál, neki megszólal a féreg és a madár is: de hát tanult és bölcs nem mindenki lehet, s egy egyszerű és jámbor kereszténynek ne legyen-e annyi szerencséje és boldogsága, hogy templomában hitrokoni szerető lelkéhez szólhasson, énekeiben, imáiban, szokásaiban, elmélkedéseiben, mint szárnyakon Istenéhez emelkedhessen?! A zenész reményei vesztével hangszeréhez nyúl, hogy temesse el reményeit zokogó hangokba: hát a kereszténynek ne legyen-e annyi boldogsága, hogy hitrokoni között buzgón énekeljen, vagy mint a dal fejedelme mondja: éneket mondjon az úrnak a míg él?! Hittek az emberek a lélekidőzésben, s vannak ma is, kik hiszik, hogy meghalt szeretteik lelkével beszélgetni tudnak, mit bizonyosan valami veszített remény

s összeomlott boldogság teremtett a csilódott szivek vigasztalására: oh hát itt e templomban, itt e szent helyen ne lenne-e a mi hitünknek akkora hatalma, hogy érezzük azt, hogy itt van az Isten, jelen van a gondviselő édes atya, s lábaihoz borulva kérjük: hogy a Sion leányáról távolítsa el a szomorú csapást, ne utálja meg az ő oltárát és ne vesse meg az ő szentséges helyét.

Im ezekből a részint általános, részint részletes vonásokból látjátok k. h., hogy a vallásban a külsőségek bizonyos határig szükségesegek; s ha maga az isteni vallás lelkünk valódi szükségzeit tölti be, ha azt földi vándorlásunk s mennyei utunk vezetőjévé rendelte a végnélküli kegyelem: oh ne illessük gúny és bánatommal a vallás amaz eszközeit, melyek ma már szentebb érzések felköltésére, a benső élet emelésére, a hit és jó cselekedetek kifejtésére nélkülözhetlenek. Ezek olyanok, mint a közlekedő csatornák, melyek a lelki forgalmat elősegítik és gyorsítják, ezek olyanok, mint egy szent kárpit, mely egy tekintetével meghat: ne tépjük le, ne szaggassuk össze azt, mert féltő, hogy midőn bölcslet akarunk játszani, vallástalanságra jutunk, s erkölcstelenségre vezetünk másokat is. És ezen okoknál fogva újból azt mondom, hogy ha nálunk szoros értelemben harangszentelés nincs is, van még is annyi szerepe annak az ércnyelvű műszernek, hogy ezt tiszteletben tartsuk; mert az hív össze minket istentiszteletre, s azért szólal meg, hogy a hiveket emlékeztesse az Istennek imadására. Befoly tehát, vagy mintegy bejátszik a legszentebb cultus, vagy is az istentisztelet előmozdítására...

A történelem az én csekély tudomásom szerint nincs tisztában a harangok eredetével. A mit erről mondok, elmondották már sokan, s talán mindig ily alkalommal el is mondották: hogy t. i. Mózes idejében Bélbel nevű művész csengetyüket készített, s a főpap palástja alján csengetyüket viselt, hogy maga a hazánkban páratlan érdemű egyházi író, Bod Péter szerint a harangok eredetét a 4-ik százban Campaniából gyanítják. Hagyjuk ezt a régiség buváira, s közelítsünk célunkhoz. A gyászos emlékezetű 1849-ik évig három harangja volt ez egyháznak, ekkor kettőt ágyunak a haza megmentésére adott az egyház, a részint visszanyert anyagokból és e város csaknem minden felekezetű lakóinak adakozásából öntetett aztán egy második; és most a harmadik üres helyet betölteni kívánta s a maga költségén be is töltötte özv. Borbély Györgyné, Finta Rebeka, a vallásos és buzgó nő, e város egykor derék polgára, né-

hai Finta András és monthatni hitben, szeretetben és jó cselekedetekben páratlan jó lelkű neje, Székely Rebeka leánya. Özvegységében gyűjtött és megtakarított filléreiből hozta ez áldozatot ez a buzgó asszony, kinek szorgalma és takarékosága által mint ama Saraptabeli özvegynék kevese megszaporodott. Köszönet ez áldozatért az egyház nevében buzgó hitrokonom. Az apostol egyik levelében arról dicséri meg az özveggy asszonyt, hogy az árvákat neveltesse a szentek lábait megmossa. Te rokonaidnak s árva maradékainak jóakarója vagy, s te itt e templomban példát adsz, hogy miként kell mindennap minden időben imádni az Istent. Isten éltesse még soká, hogy buzgó szerelmed e szülöttjét hallgasd még sokáig, hangjában gyönyörködjél még hosszas ideig, s későre kísérszen ennek hangja a temetőbe öröknyugalomra, ki példát adtál, hogy miként te cselekedtél, úgy cselekedjenek mások is.

És te hit- és vallásszeretnek szülöttje, te új harang, te kedves vendégünk buzgó imánk s kegyes elmékedésünk által légy megáldva, légy megszentelve: az egy igaz élő Istennek imádlására. Légy megáldva, légy megszentelve ezerszer!! Te, mint a jó szívek nem magukért születtek, nem magadért lettél és vagy. Maradj hív a tégedet öntető buzgó asszony kegyes indulatához. Unszolj hálára, ha Isten reánk reggelt hozott, taníts kérni segedelmet, ha napi dolgaink és munkáinkhoz kezdünk, hogy Isten nevében folytassuk ezeket, óh taníts felsóhajtani és leborulni az alkonyuló természettel; s ha a földre ledőlt az éjszaka, imával dőljünk le ágyunkba, miután sorsunkat annak kezébe ajánlottuk, ki világot fed be szeretetének kezével. Taníts elmuló hngiaiddal, hogy a kevély is, a legnagyobb ember is e földön csak egy hang, s elvész az idő végtelenében! S ha megosztottad jajjaidat a koldussal és a fejedelemmel, sirasd meg a jókat kiváltképpen, mert ók áldásai a földnek. Sirasd meg az árvát, az özveggyet és szegényt is, mert ezeknek tán nem lesz siratója senki; kísérsd zokogva az örökélet útain... a temetőbe. Hirdess üdvét és szabadságot közöttünk, békét, egyetértést hazánkban, hogy a hegyek, melyeknek ormain hangod megtörik, boldog völgyek lakóira nézzenek le, s az Aranyos folyó, mely tőlünk sebesen elsiet, örömkönyeink gyémántjait vigye el. Hivd mezeink és szántóink mivelőit és munkásait haza örömmel, hogy áldozzanak a megáldott szorgalomért az áldások Istenének jó kedvvel s hirdessék az ur jó kedvének napjait, s beszéljék a nép előtt nagy csudáit, melyeket tett. Tétesd le a kézmivessel,

az iparossal az ő műszerét, s emlékeztess Jézusra, ki azt tanította, hogy egy a föld olog. Hívj sok, sok boldog családot ide, hogy a megsokasult magyar Izraelen láttassanak meg az urnak dolgai. S végre te is légy áldott a helyen, a hol vagy a toronyban, a honnan köszöntesz, a templomban, a hova behivsz, a Jérusálemben, a hol hivek lakoznak. Szólj soká, évek százain e város lakóihoz, s mikor megha'unk, sirass meg és temess el . . . Isten hallgass meg! Ugy legyen! Amen.

ALBERT JÁNOS.

EGYHÁZTÖRTENELMI ADATOK.

CXVI.

DÁVID FERENCZ UJABBAN FELFEDEZETT KÉZIRATA.

A székely oklevéltár harmadik kötetéhez az adatokat köz- és magánlevéltáraktól fáradhatlanul gyűjtő dr. Szabó Károly folyó év augusztus hava utolsó napjain az alsó-csernátoni Domokos-család régi okmányait vizsgálta át Marosvásárhelyt, melyeket Domokos László kir. tábl. bíró a család literarum conservatora engedélyével megtekintés végett ide kihozott. Ez okmányok között találta Szabó K. Dávid Ferencznek 1556-ban szeptember 10-én Szeben városában kelt kéziratát, melyen nincs ugyan névaláírás, de Szabó egyszerre ráismert a Dávid Ferencz vonásaira, s a Jakab Elek által „Dávid Ferencz élete“-ben közlött fac-similével is összehasonlítva legkisebb kétség sem maradt fenn az okmány eredetisége felől.

E most napfényre jött okmány alapján Dávid Ferencz kolozsvári papsága és püspöksége idejét illetőleg egy kis igazítást lehet tenni. Azt írja ugyanis Jakab Elek idézett munkája 28. lapján: „bizonyos, hogy 1557-ről püspöki hiteles aláírása van, a mi korábbi megválasztását hihetőnek mutatja. Ezeknél fogva, ellenkező bizonyításig s újabb adatok napfényre kerültéig Dávid Ferencznek, mint már 1556. kolozsvári papnak püspökké léte történeti tényül elfogadható.“ Ha már Dávid F. püspöki aláírásának hónapja és napja is bizonyos: úgy püspökké választásának ideje nem évek, hanem alig pár hó között ingadoz, míg Szabó Károly szerencsés keze és sasszemei s Jakab Elek, Dávid Ferencz emlékének megteremtője, e pár hónapot is elébb-utóbb elenyésztetik.

A levelet a szebeni capitulum papsága írta Morgondai¹⁾ János nagysinkszéki királybíróhoz, ki a mint a levélből látszik, holmi házassági ügyek elintézésébe avatkozott vagy akart avatkozni s ez ellen szólal fel a szebeni capitulum papsága — Sacerdotes Capituli Ci-

---

¹⁾ Morgonda Nagy-Küküllőmegye nagysinkí járásában Nagysinkhez közel fekvő község.